

DEMOGRAFSKA PRISUTNOST KATOLIKA U BOSNI I HERCEGOVINI OD 1996. DO 2017.

Stanje, procesi, budućnost, pitanja i pastoralni izazovi

Priredio: Tomo Vukšić

Peti međudekanski susret u BiH
Travnik, 26. travnja 2018.

Izvori podataka: Biskupski ordinarijati: Sarajevo, Mostar, Banja Luka; Biskupska konferencija BiH;
Agencija za statistiku BiH, Sarajevo; Službeni popisi stanovništva; Procjene stručnjaka i župnika.

I. dio

Konfesionalna slika BiH: katolici, pravoslavci, muslimani

Osnovna tema ovoga prikaza jesu demografski procesi katolika u BiH tijekom posljednjih nešto više od dvadeset godina, od 1996. do 2017. uključivo. Oni se, međutim, ne mogu promatrati odvojeno od sličnih pojava kod pripadnika druga dva naroda niti, u naše vrijeme, odvojeno od sličnih događanja u okolnim zemljama, ali niti odvojeno od povijesne pozadine. Odnosno, tijekom stoljeća pa sve do pred kraj 19. vijeka dva osnovna procesa obilježila su demografsku i konfesionalnu sliku BiH: porast broja muslimana i pravoslavaca i pad broja katolika, dok su poslije toga sve tri grupe imale razdoblja padova i uspona, a tijekom posljednjega rata izvršena je radikalna promjena i etničke i vjerske karte BiH.

Nakon posljednjega rata, međutim, **sveukupno stanovništvo BiH**, prema službenim podacima, koji obuhvaćaju razdoblje od 1996. do 2017. godine, zahvatio je proces depopulacije, povećanja prosjeka starosti stanovništva, proces vrlo ubrzanoga smanjenja broja rođenih, povećanja broja umrlih i novo iseljavanje. To se odnosi na pripadnike svih etničkih i vjerskih grupa ali, zbog nedostatka odvojenih podataka za svaku grupu, nije moguće napraviti komparativan prikaz, koji bi nas sigurno zanimalo. Pa ipak, navest ćemo dva primjera.

Prvi: Da proces *denataliteta* pogađa sve grupe, dokazuje podatak da je 2017. godine cijela BiH (Bošnjaci, Srbi, Hrvati, ostali), prema službenim podacima, imala negativan priraštaj za -7.178, a katolici (Hrvati), prema crkvenim izvorima, iste godine su u tomu sudjelovali s -2.295. To znači da bi iste godine Bošnjaci, Srbi i ostali, uzeti svi zajedno, bili na -4.883.

Drugi primjer: Da bi se uočio problem *depopulacije* kao proces, dovoljno je podsjetiti da je, na razini cjelokupnoga stanovništva, BiH 1996. godine imala pozitivan priraštaj za čak 21442, dok je 2007. godine prvi put imala negativan priraštaj koji je iznosio -1209. U međuvremenu je taj negativan priraštaj 2015. godine dosegao -8164, dok je 2017. godine u BiH bilo 7.178 smrti više negoli rođenja.

Kad se tomu dodaju podaci o *iseljavanju*, o kojima svake godine izvještavaju nadležne ustanove, onda stvar postaje još očitija. No, nije uvijek prisutna svijest, da proces iseljavanja treba promatrati u okviru sličnih događanja, koja pogađaju sve istočno-europske zemlje, što je u izravnoj uzročnoj vezi sa stanjem u zapadnim zemljama, koje svoje gubitke stanovništva nastoje nadoknaditi planskim useljavanjem.

Preliminarni i konačni rezultati popisa stanovništva iz 2013. godine

Prema **preliminarnim** rezultatima popisa stanovništva u BiH iz 2013. godine, koje je objavila Agencija za statistiku, popisano je 3.791.622 osoba. Službeni **konačni** rezultati toga popisa stanovništva objavljeni su tek u lipnju 2016., a konačan broj stanovništva mnogo je niži od preliminarnih rezultata. Objavljivanje je kasnilo zato što su dugo vođene velike rasprave i polemike, posebice o načinu izračunavanja konačnih rezultata. Stoga, nisu rijetki koji smatraju da objavljeni rezultati ne odgovaraju posvema objektivnom stanju, već da je ukupan broj za svaki narod i vjersku zajednicu uvećan. No, ti rezultati su službeni pa ih preuzimamo.

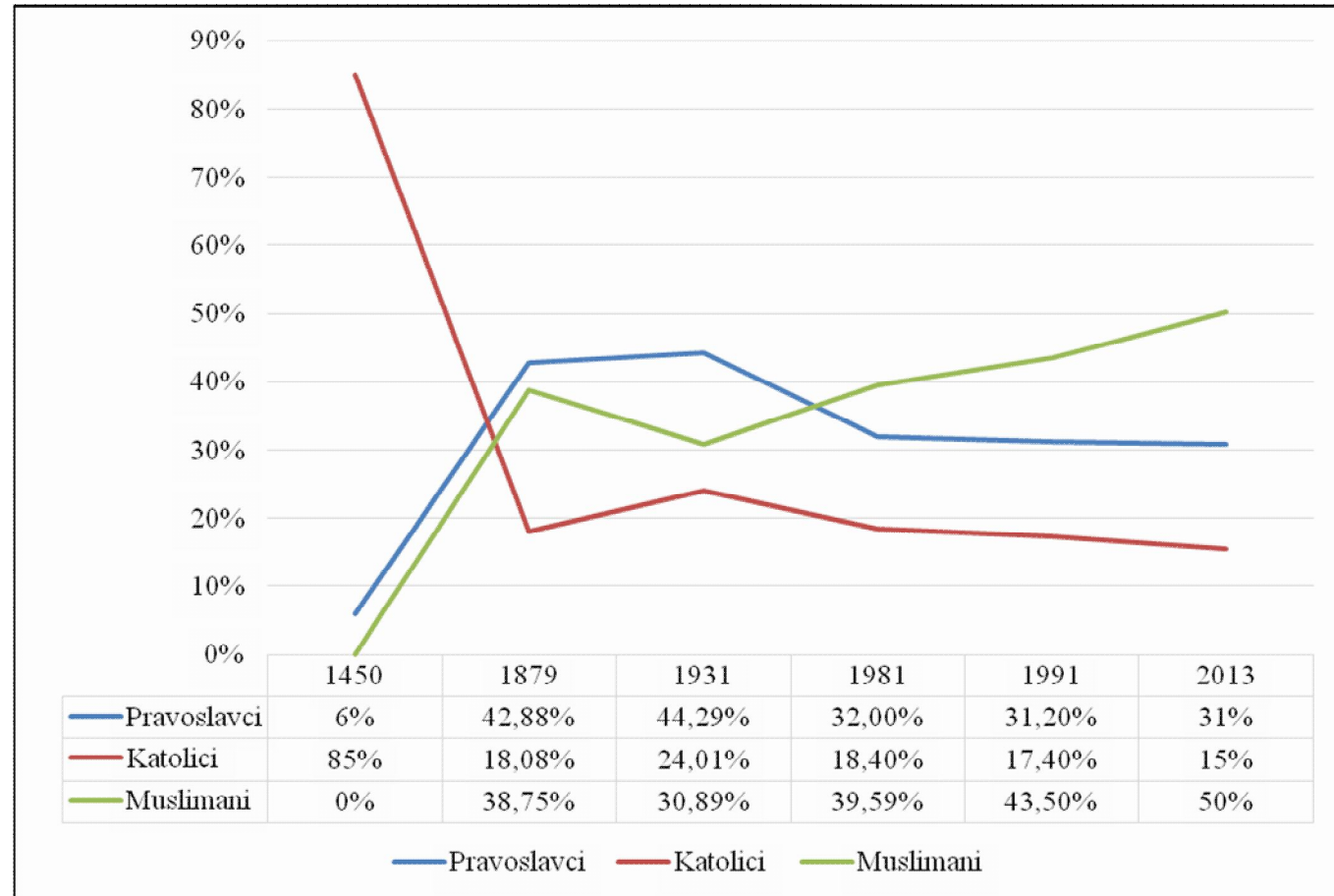
Kao neku vrstu dokaza da bi mogli imati pravo oni, koji misle da objavljeni rezultati ne odgovaraju objektivnom stanju, neka posluže dva primjera o katolicima iz krajeva gdje ih je, nažalost, tako malo da župnici poznaju skoro svakoga osobno. Tako službeni popis kaže da je u Republici Srpskoj 28.883 katolika, a crkveni popis smatra da ih je na kraju 2017. godine u 69 župa svega 8.860. U Brčko Distriktu službeni popis kaže da je 17.000 katolika, a crkveni izvještaji da ih je na kraju 2017. godine svega 6.040.

Izvještaji o broju rođenih i umrlih na razini cijele BiH, koje svake godine objavljuje Agencija za statistiku, su posvema pouzdani. Oni pokazuju, da broj rođenja u posljednjih dvadeset godina stalno opada, a broj smrti stalno raste, dok njihov međusobni odnos pokazuje kako se prirodni priraštaj u BiH od 1996. godine stalno smanjuje.

Prema konačnim rezultatima, godine 2013. u BiH je bilo 3.531.159 stanovnika. Od toga, prema nacionalnoj pripadnosti: 1.769.592 Bošnjaka, 544.780 Hrvata, 1.086.733 Srba, 27.055 nije se izjasnilo, 96.539 ostalih i 6.460 bez odgovora. Istovremeno, prema vjerskoj pripadnosti, u BiH je bilo: 1.790.454 muslimana, 536.333 *katolika*, 1.085.760 pravoslavaca, 10.816 agnostika, 27.853 ateista, 32.700 nije se izjasnilo, 40.655 ostalih i 6.588 bez odgovora. Zanimljivo je zapaziti da je, prema tom popisu, više muslimana negoli Bošnjaka, više Hrvata negoli katolika, a skoro jednak broj Srba i pravoslavaca, te da su muslimani (Bošnjaci) prvi put u povijesti dosegli nešto više od 50% od ukupnoga broja stanovnika.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini, 2013. Rezultati popisa / Census of population, households and dwellings in Bosnia and Herzegovina, 2013. Final results*, Sarajevo 2016.; Crkveni izvještaji za 2017. godinu; *Iustitia et pax* BKBiH, 26. ožujka 2018.

Povijesni procesi prisutnosti katolika, pravoslavaca i muslimana u BiH (1450.-2013.)

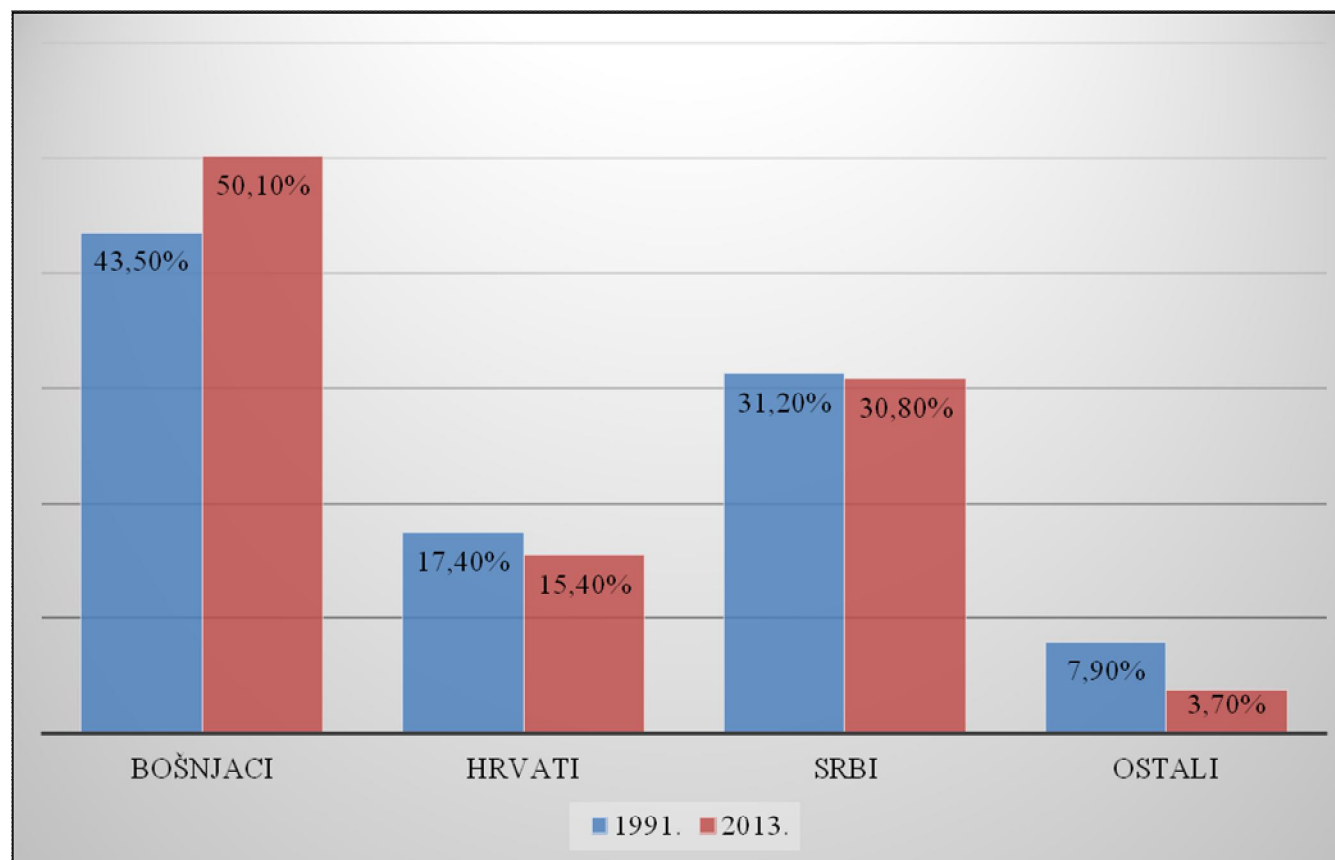
Izvor: Procjena za polovicu 15. stoljeća preuzeta je od povjesničara Ivandije, Mandića i drugih.
Svi drugi podaci su iz objavljenih popisa stanovništva.

Demografske promjene u BiH između 1991. i 2013.

BiH	1991.	2013.	Gubitak
Ukupno stanovništvo	4.377.033	3.531.159	-845.874
Bošnjaci	1.902.956 (43,5 %)	1.769.592 (50,1 %)	-133.364
Hrvati	760.852 (17,4 %)	544.780 (15,4 %)	-216.072
Srbi	1.366.104 (31,2 %)	1.086.733 (30,8 %)	-279.371
Ostali	347.121 (7,9 %)	130.054 (3,7 %)	-217.067

Izvor: Službeni popisi stanovništva.

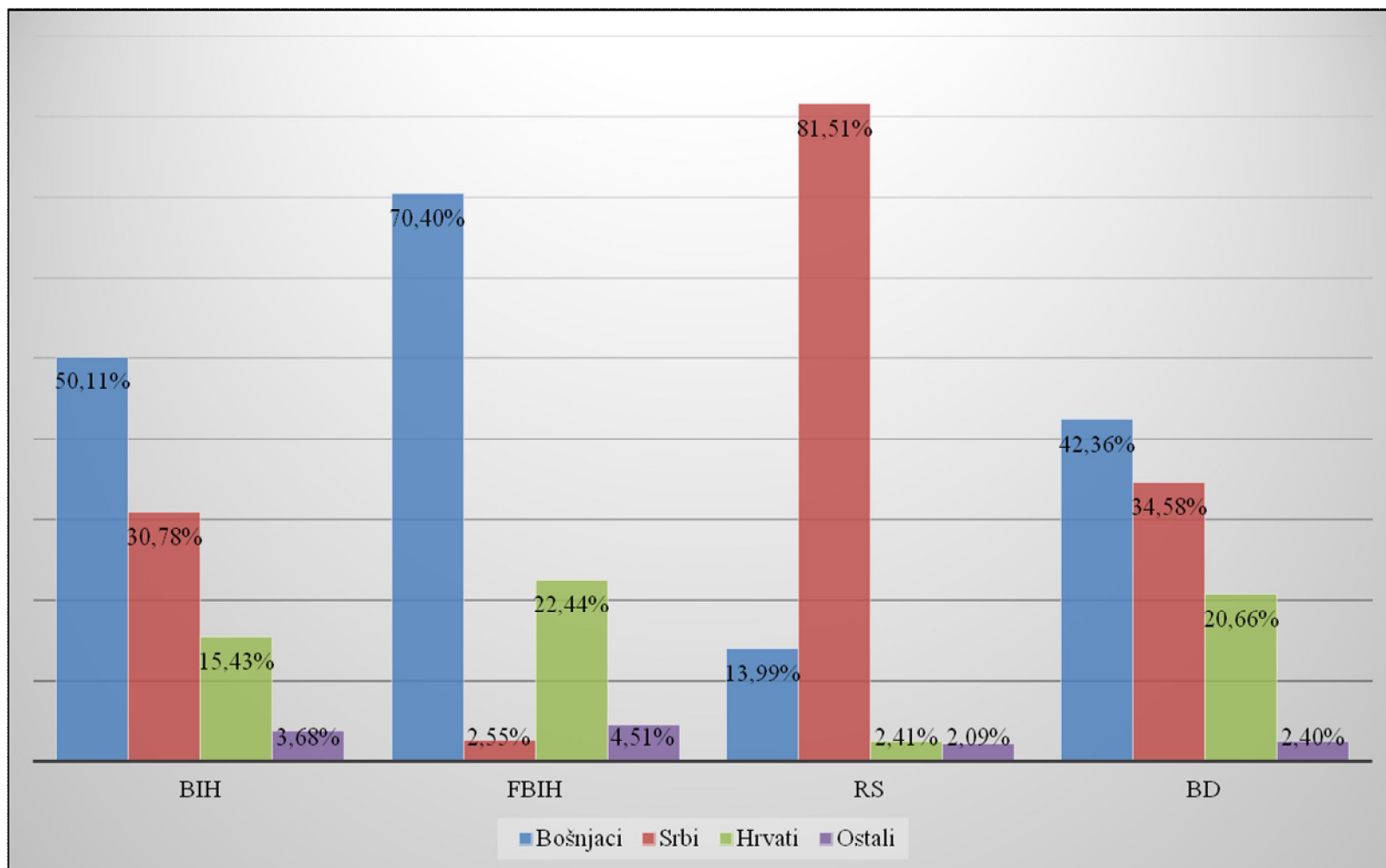
Demografske promjene u BiH između 1991. i 2013.

Izvor: Službeni popisi stanovništva.

Stanovništvo prema narodnoj pripadnosti (2013.)

BiH, Federacija BiH, Republika Srpska, Brčko Distrikt

Izvor: Službeni popis stanovništva.

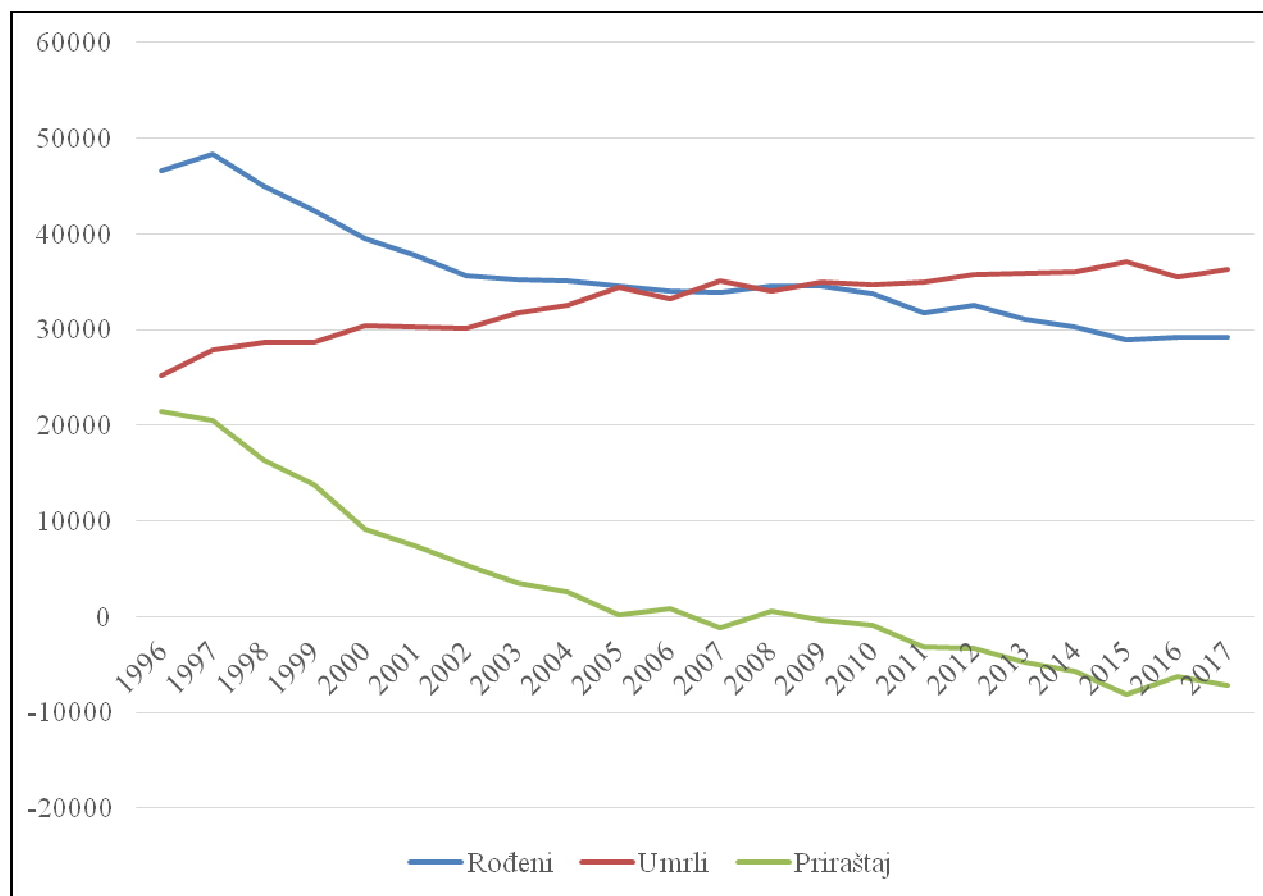
Broj stanovnika, natalitet, mortalitet, prirodni priraštaj u BiH (1996.-2017.)

Godina	Stanovnika	Rođeni	Umrli	Priraštaj
1996	3645000	46594	25152	21442
1997	3738000	48397	27875	20522
1998	3653000	45007	28679	16328
1999	3725000	42464	28637	13827
2000	3781000	39563	30482	9081
2001	3798000	37717	30325	7392
2002	3828000	35587	30155	5432
2003	3832000	35234	31757	3477
2004	3842000	35151	32616	2535
2005	3843000	34627	34402	225
2006	3843000	34033	33221	812
2007	3843000	33835	35044	-1209
2008	3843000	34176	34026	150
2009	3843000	34550	34904	-354
2010	3843000	33528	35118	-1590
2011	3840000	31811	35028	-3217
2012	3836000	32547	35817	-3270
2013	3791622	31103	35837	-4734
2014	3791622	30268	35980	-5712
2015	3791622	28906	37070	-8164
2016	3531159	29276	35530	-6254
2017	3531159	29158	36336	-7178

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Broj stanovnika BiH za godine od 1996. do 2012. je procjena Agencije za statistiku, od 2013. do 2015. rezultat popisa stanovništva iz 2013. godine prema preliminarnim rezultatima iste Agencije, a od 2016. konačni službeni podaci popisa. Rođeni, umrli i priraštaj za sve godine su egzaktni podaci iste Agencije.

Prirodno kretanje stanovništva BiH (1996.-2017.)

Izvor: Agencija za statistiku BiH.

II. dio

Crkveni podaci o katolicima u BiH (1996.-2017.)

Prema zbirnim podacima svih Biskupskih ordinarijata, koji su prikupljeni od svih župnih ureda na području pojedinih biskupija, procjenjuje se da je na kraju 2017. godine u BiH bilo 376.134 katolika.

Podaci o *ukupnom broju katolika* u pojedinim biskupijama i na razini cijele BiH, koji slijede u nastavku ovoga prikaza, rezultat su izvještaja, koje su iz svih župa dobili nadležni biskupski ordinarijati. Pri tomu treba napomenuti da su ti crkveni podaci više procjena negoli siguran podatak. To vrijedi posebice za župe u velikim gradovima, gdje je skoro nemoguće imati točnu evidenciju vjernika, dok su podaci iz seoskih župa mnogo sigurniji.

Podaci o *krštenima, umrlima i priraštaju* katolika posvema su točni, jer su preuzeti iz župnih knjiga: matica krštenih i matica umrlih, koje se uredno vode u svakoj župi. Prirodni priraštaj je rezultat odnosa krštenja i sprovoda.

Mogla bi biti od koristi informacija da se, prema propisima Katoličke crkve, sva krštenja registriraju u župi krštenja, a ne u župi rođenja, dok se pokojnici upisuju u župi u kojoj je obavljen sprovod, a ne u župi u kojoj je nastupila smrt. To jest, upisan je određeni broj krštenja djece, koja su rođena u inozemstvu i tamo vraćena nakon krštenja, kao i sprovodi nekih osoba koje su umrle u inozemstvu, a pokopane u rodnom kraju. Zbog toga je broj krštenja nešto viši negoli broj rođenja, a broj sprovoda također nešto viši negoli broj smrti. Međutim, budući da na razini cijele BiH nema značajne razlike između brojeva tako krštenih i tako ukopanih, time nije ugrožena objektivnost izvještaja o kretanju prirodnoga priraštaja katolika.

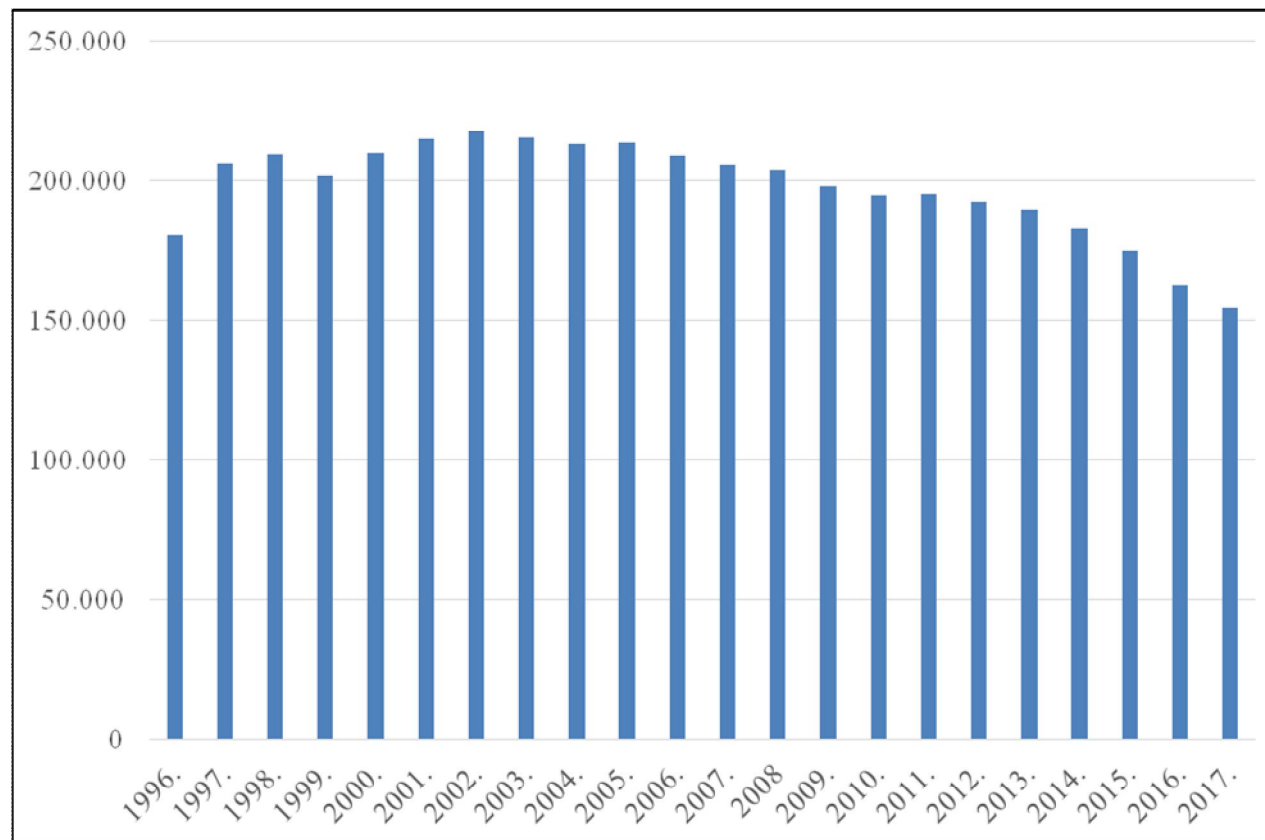
Izvor: (Nad)Biskupski ordinarijati: Sarajevo, Banja Luka, Mostar; Biskupska konferencija BiH.

Sarajevska nadbiskupija: statističko stanje 1996.-2017.

	Kršteni	Umrli	Priraštaj	Vjernika
1996.	2927	2680	247	180.560
1997.	3221	3119	102	206.504
1998.	3057	3159	-102	209.506
1999.	2963	3234	-271	201.567
2000.	3226	3249	-23	210.014
2001.	2696	3152	-456	215.025
2002.	2528	3177	-649	217.921
2003.	2526	3410	-884	215.482
2004.	2427	3369	-742	213.462
2005.	2421	3447	-1026	213.590
2006.	2350	3309	-959	208.969
2007.	2220	3513	-1293	206.138
2008.	2116	3515	-1391	204.060
2009.	2034	3379	-1345	198.012
2010.	1989	3432	-1443	194.812
2011.	1908	3527	-1619	195.522
2012.	2252	3519	-1267	192.467
2013.	1798	3478	-1680	190.003
2014.	1588	2115	-527	182.843
2015.	1566	3575	-2009	175.188
2016.	1575	3503	-1928	162.711
2017.	1571	3443	-1872	154.263

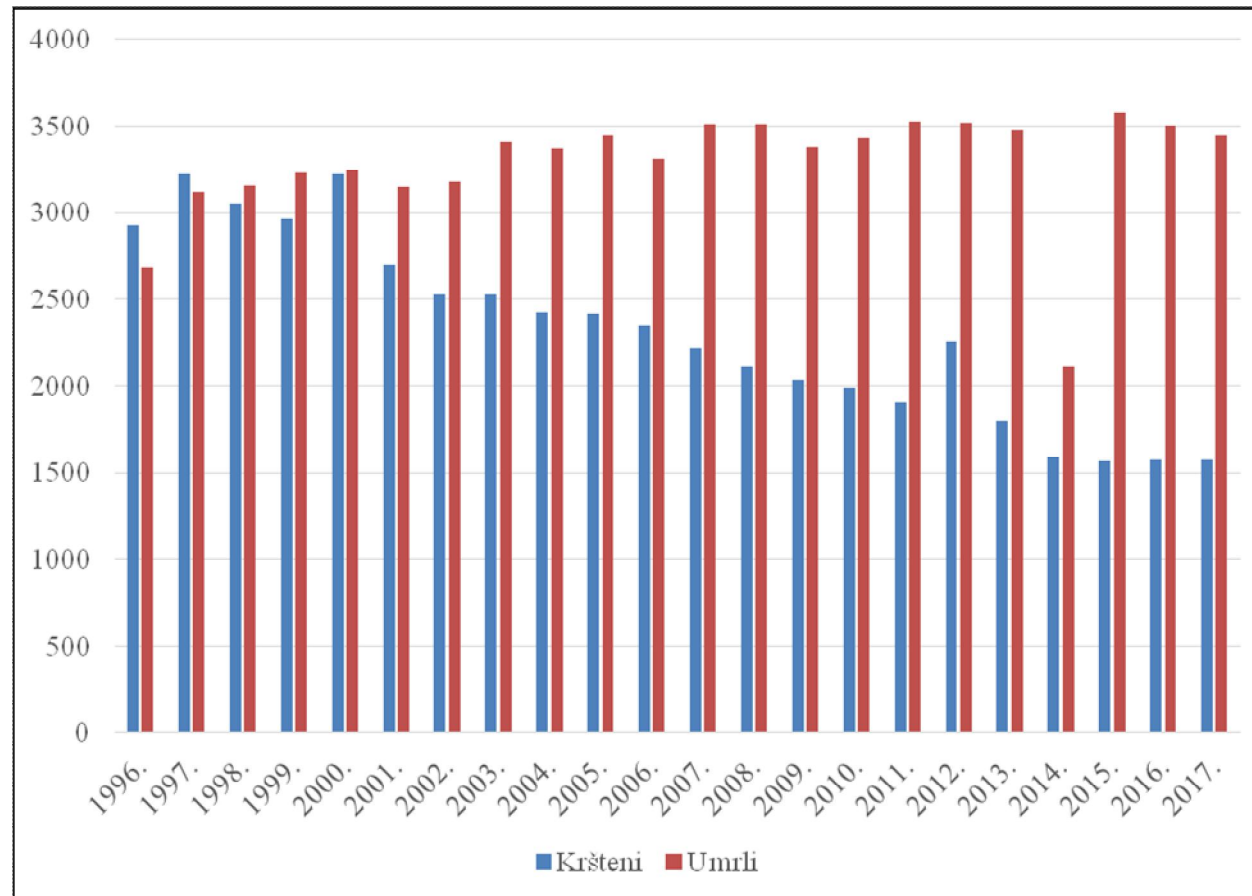
Izvor: Nadbiskupski ordinarijat, Sarajevo.

Broj vjernika u Sarajevskoj nadbiskupiji (procjena)

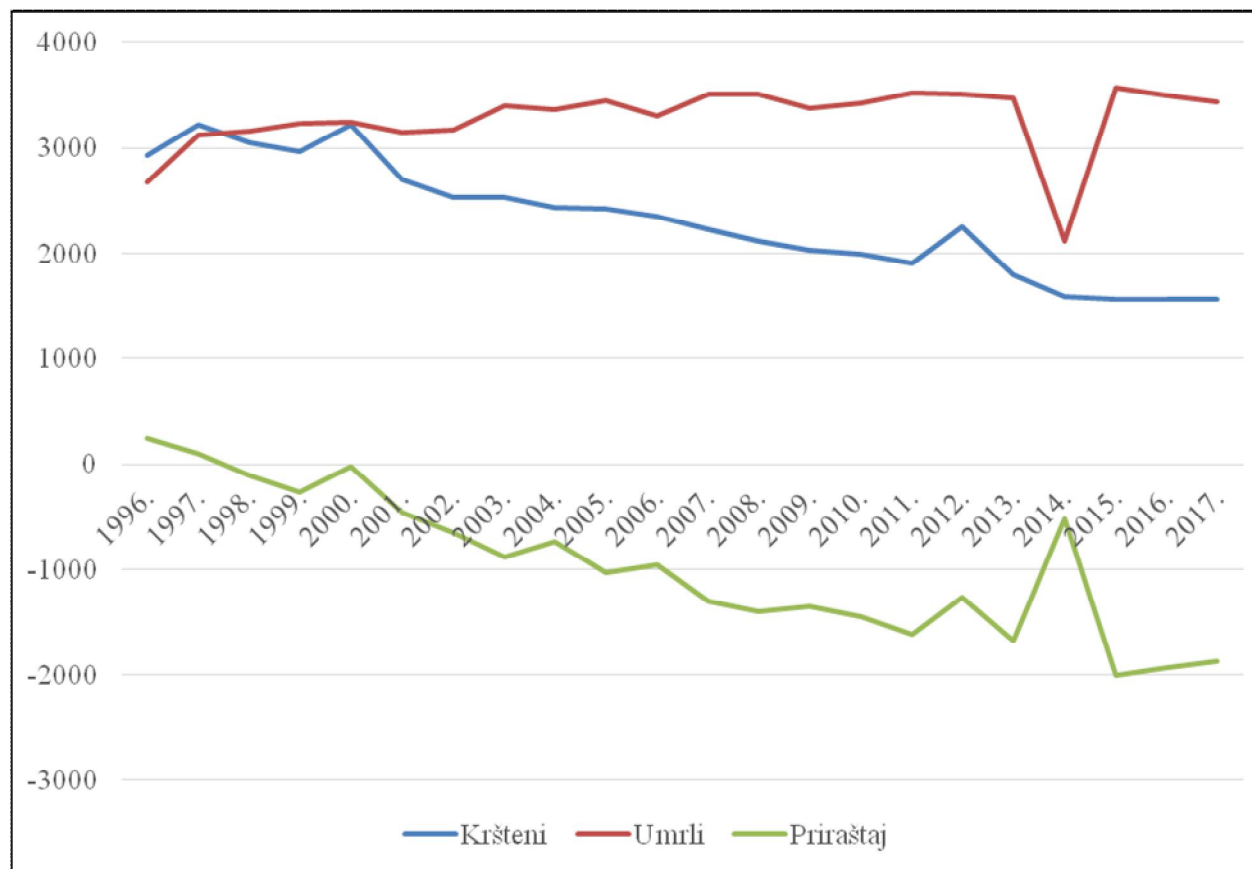
Izvor: Nadbiskupski ordinarijat, Sarajevo.

Krštenja i sprovodi u Sarajevskoj nadbiskupiji

Izvor: Nadbiskupski ordinarijat, Sarajevo.

Sarajevska nadbiskupija, prirodni priraštaj

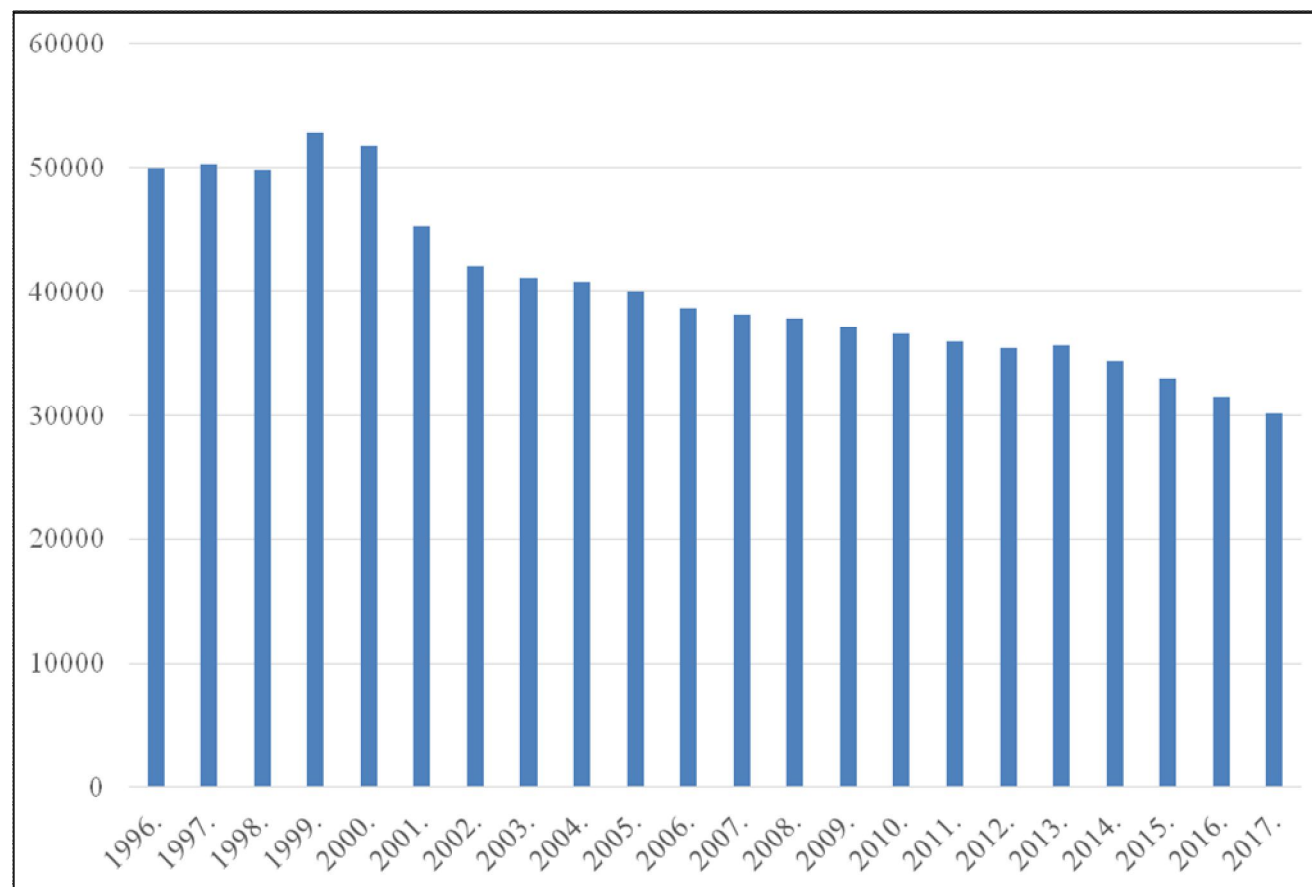
Izvor: Nadbiskupski ordinarijat, Sarajevo.

Banjalučka biskupija: statističko stanje 1996.-2017.

	Kršteni	Umrli	Priraštaj	Vjernika
1996.	561	565	-4	50000
1997.	577	581	-4	50300
1998.	621	673	-52	49800
1999.	601	615	-14	52711
2000.	673	753	-80	51700
2001.	554	655	-101	45213
2002.	554	639	-85	41961
2003.	477	695	-218	41113
2004.	454	695	-241	40758
2005.	442	517	-75	39896
2006.	440	641	-201	38614
2007.	422	655	-233	38099
2008.	378	646	-268	37797
2009.	409	660	-251	37104
2010.	421	648	-227	36513
2011.	384	685	-301	35924
2012.	392	636	-244	35428
2013.	374	701	-327	35590
2014.	358	636	-278	34361
2015.	346	696	-350	32908
2016.	324	701	-377	31501
2017.	352	673	-321	30151

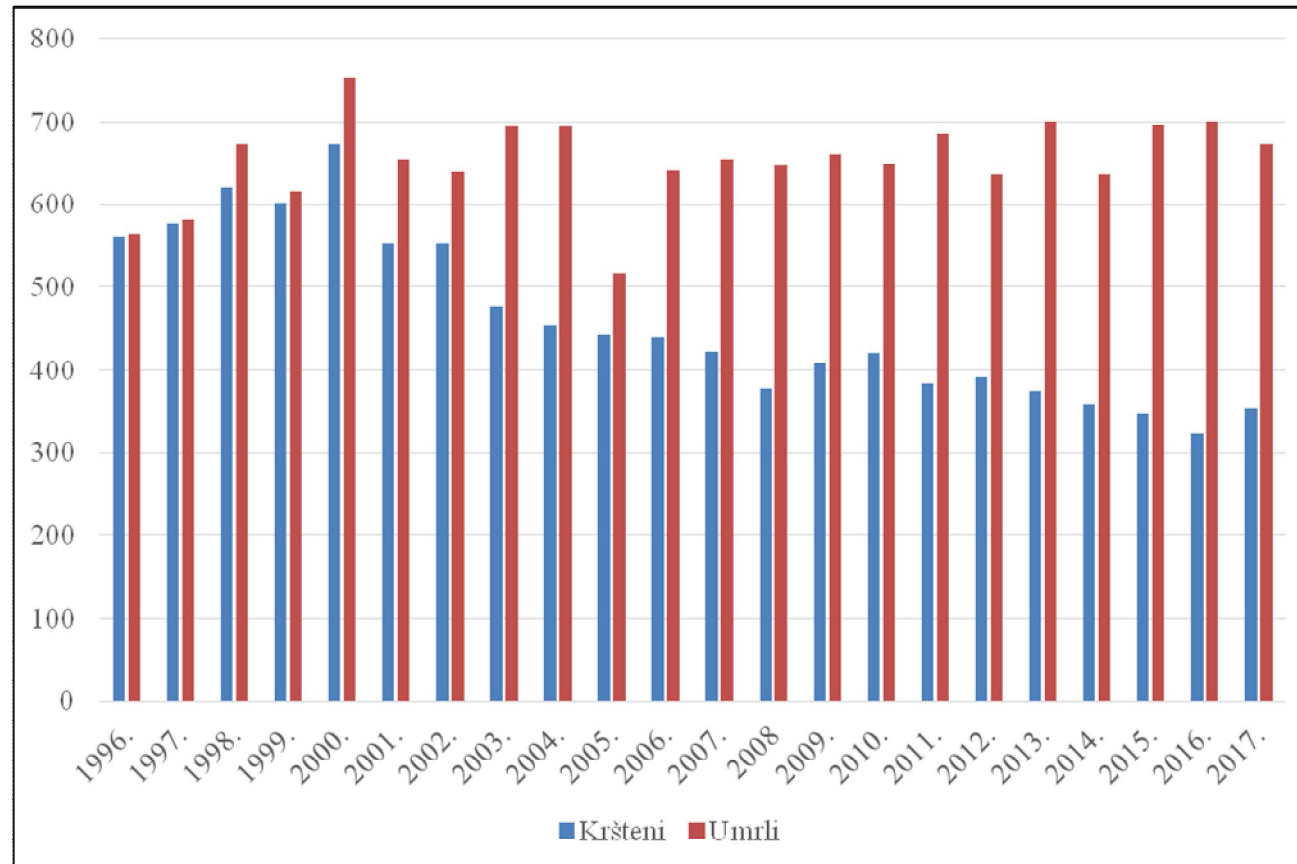
Izvor: Biskupski ordinarijat, Banja Luka.

Broj vjernika u Banjalučkoj biskupiji (procjena)

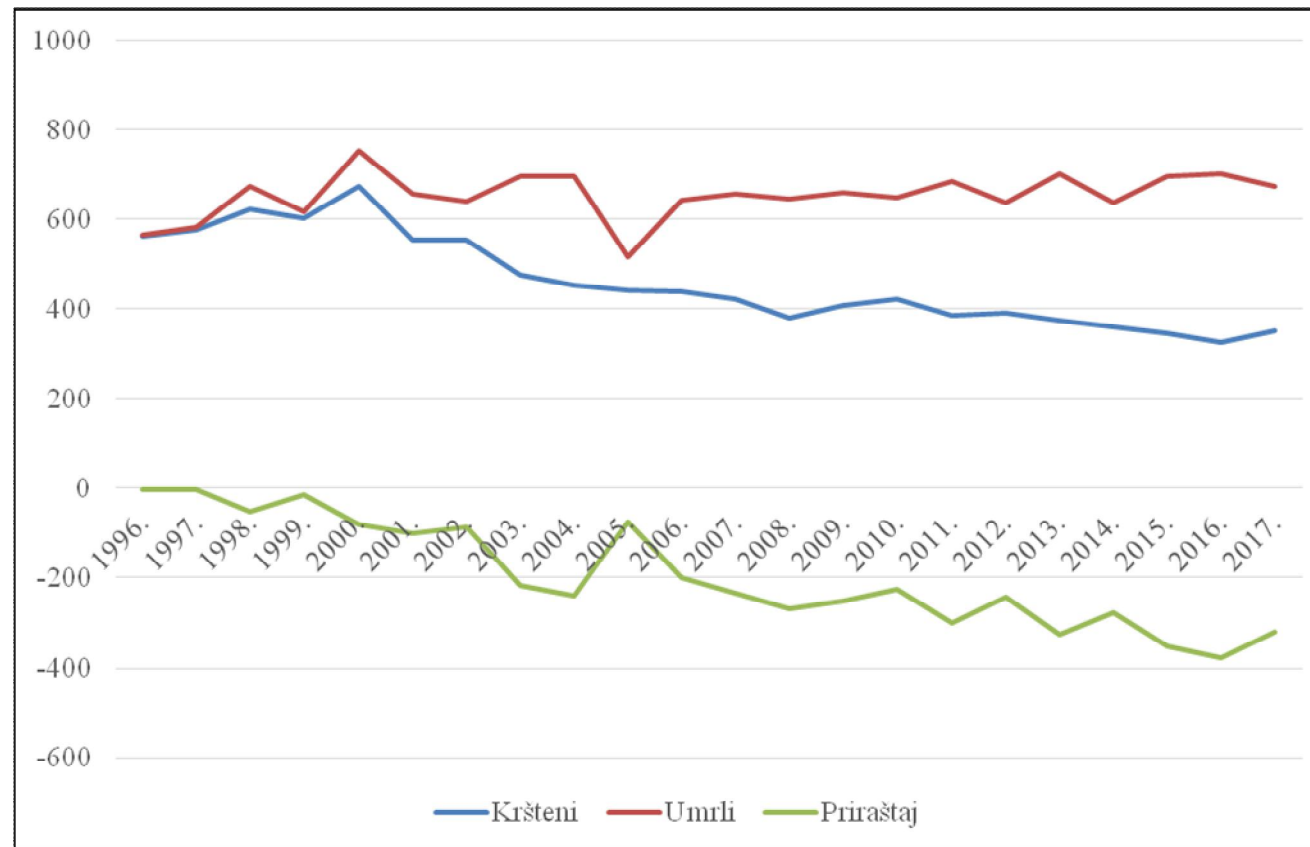
Izvor: Biskupski ordinarijat, Banja Luka.

Krštenja i sprovodi u Banjalučkoj biskupiji

Izvor: Biskupski ordinarijat, Banja Luka.

Banjalučka biskupija: prirodni priraštaj

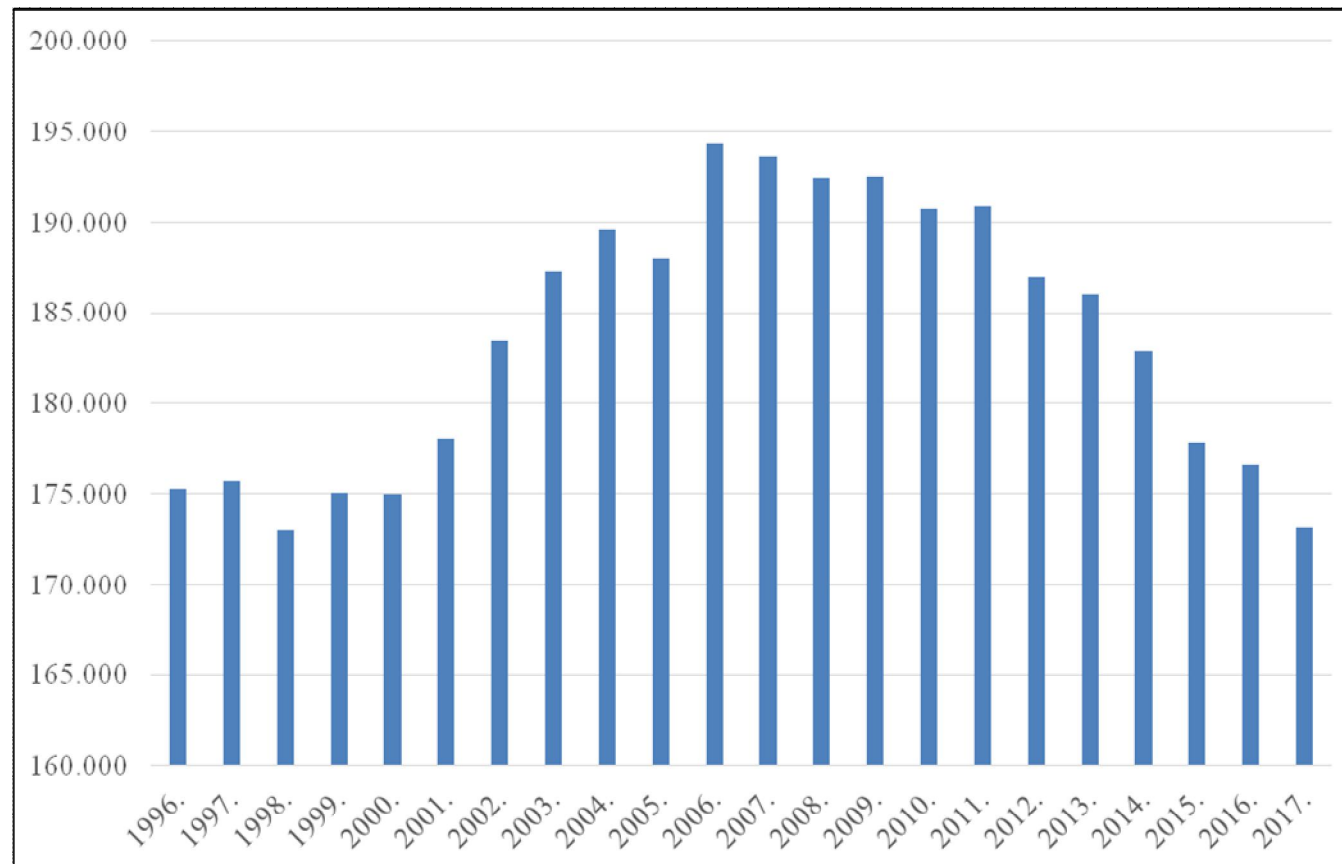
Izvor: Biskupski ordinarijat, Banja Luka.

Mostarska biskupija: statističko stanje 1996.-2017.

	Kršteni	Umrli	Priraštaj	Vjernika
1996.	2.902	1.774	1128	175.245
1997.	2.981	1.885	1096	175.684
1998.	2.758	1.863	895	173.005
1999.	2.830	1.785	1045	175.005
2000.	2.164	1.579	565	175.000
2001.	2.179	1.603	576	178.022
2002.	2.146	1.496	650	183.452
2003.	1.997	1.613	384	187.255
2004.	2.032	1.545	487	189.617
2005.	2.114	1.655	459	187.951
2006.	2.110	1.690	420	194.298
2007.	2.048	1.731	317	193.633
2008.	2.080	1.772	308	192.403
2009.	2.009	1.777	232	192.507
2010.	2.091	1.773	318	190.730
2011.	1.992	1.767	225	190.861
2012.	2.121	1.966	155	186.888
2013.	1.927	1.829	98	186.005
2014.	2.005	1.805	200	182.918
2015.	1.959	1.948	11	177.821
2016.	1.947	1.812	135	176.619
2017.	1.869	1.859	10	173.142

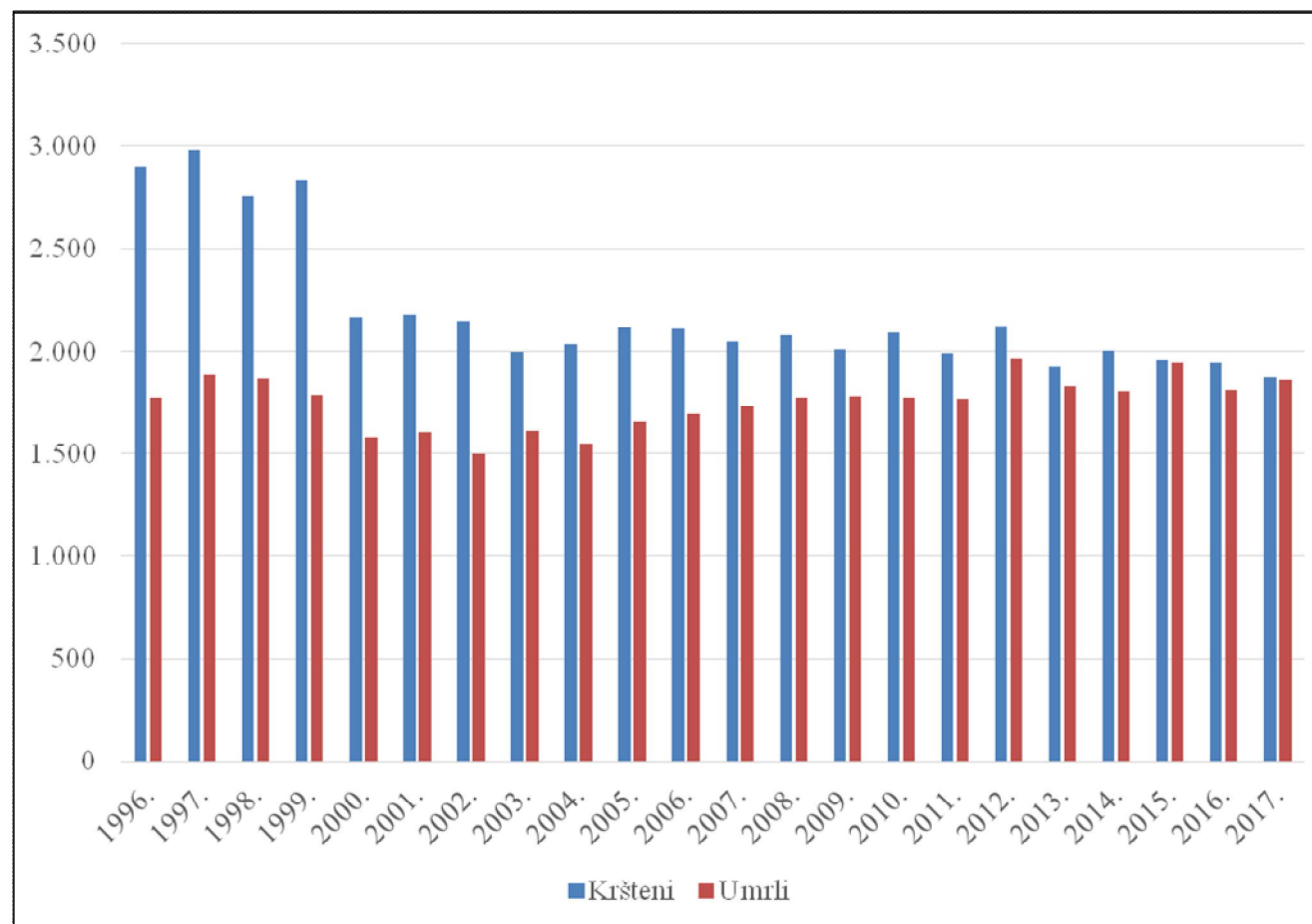
Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Broj vjernika u Mostarskoj biskupiji (procjena)

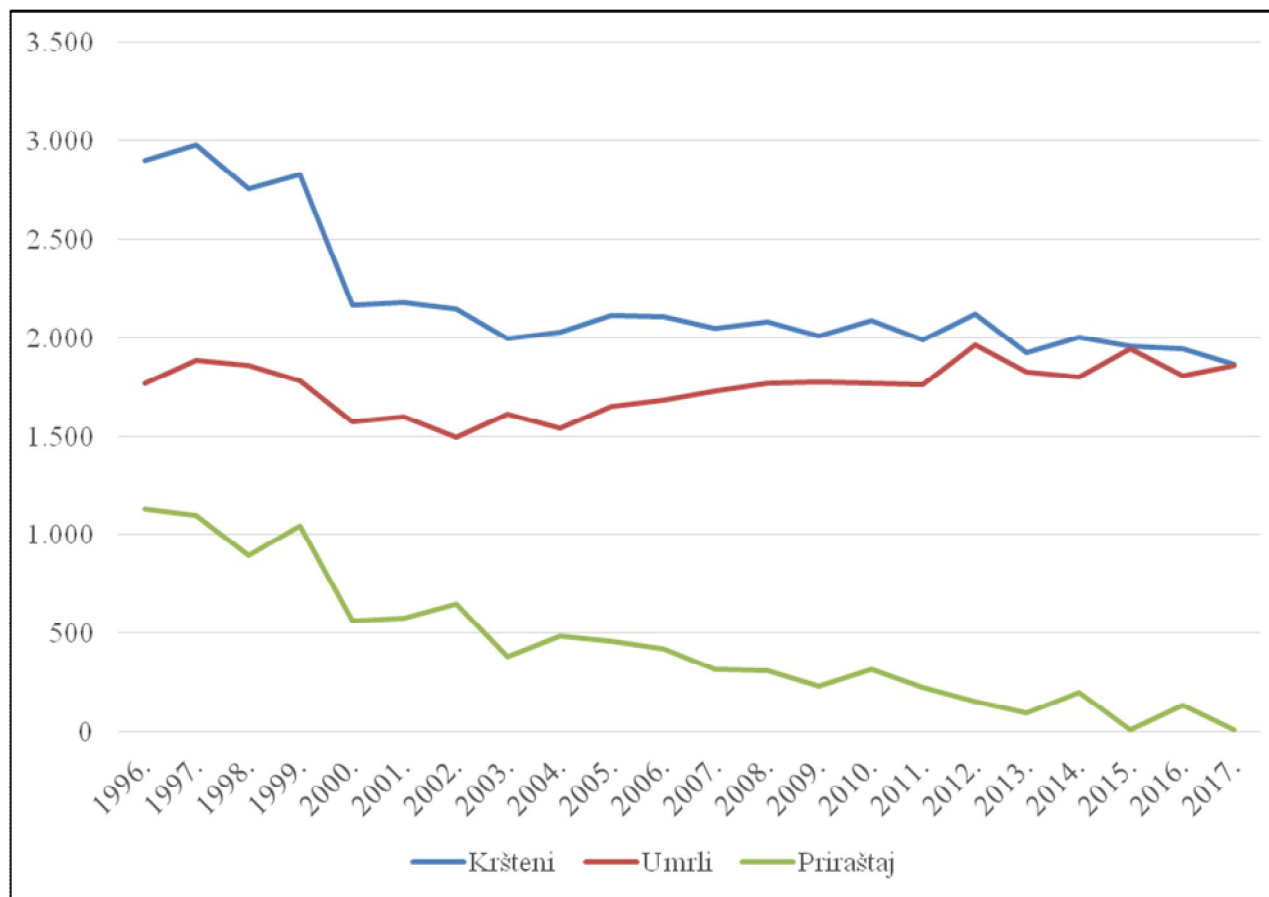
Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Krštenja i sprovodi u Mostarskoj biskupiji

Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Mostarska biskupija: prirodni priraštaj

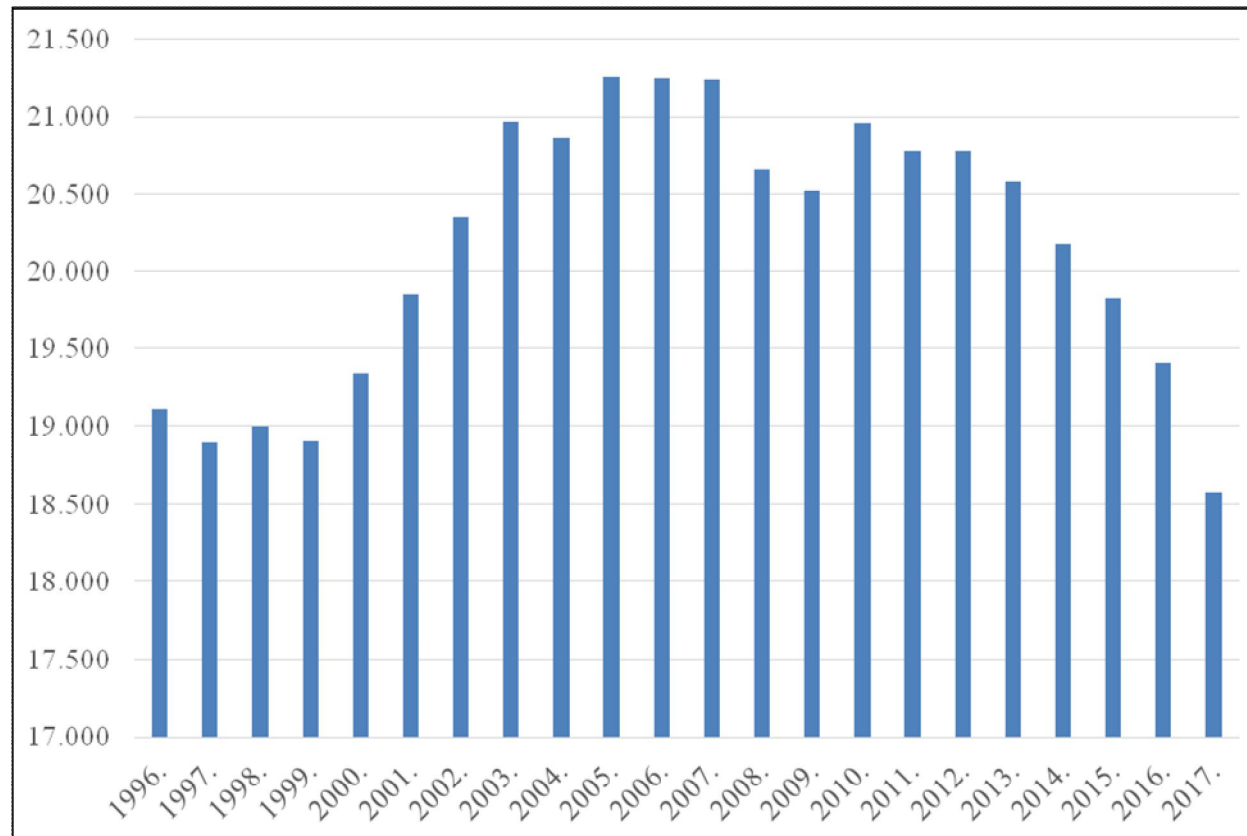
Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Trebinjska biskupija: statističko stanje 1996.-2017.

	Kršteni	Umrli	Priraštaj	Vjernika
1996.	349	253	96	19.110
1997.	348	256	92	18.897
1998.	343	261	82	18.993
1999.	342	258	84	18.903
2000.	346	250	96	19.344
2001.	305	245	60	19.850
2002.	315	253	62	20.353
2003.	256	278	-22	20.971
2004.	271	250	21	20.857
2005.	237	250	-13	21.253
2006.	246	252	-6	21.250
2007.	225	256	-31	21.242
2008.	225	281	-56	20.661
2009.	234	259	-25	20.524
2010.	225	283	-58	20.958
2011.	191	273	-82	20.777
2012.	227	299	-72	20.779
2013.	210	245	-35	20.579
2014.	207	263	-56	20.172
2015.	190	291	-101	19.818
2016.	211	275	-64	19.410
2017.	185	297	-112	18.578

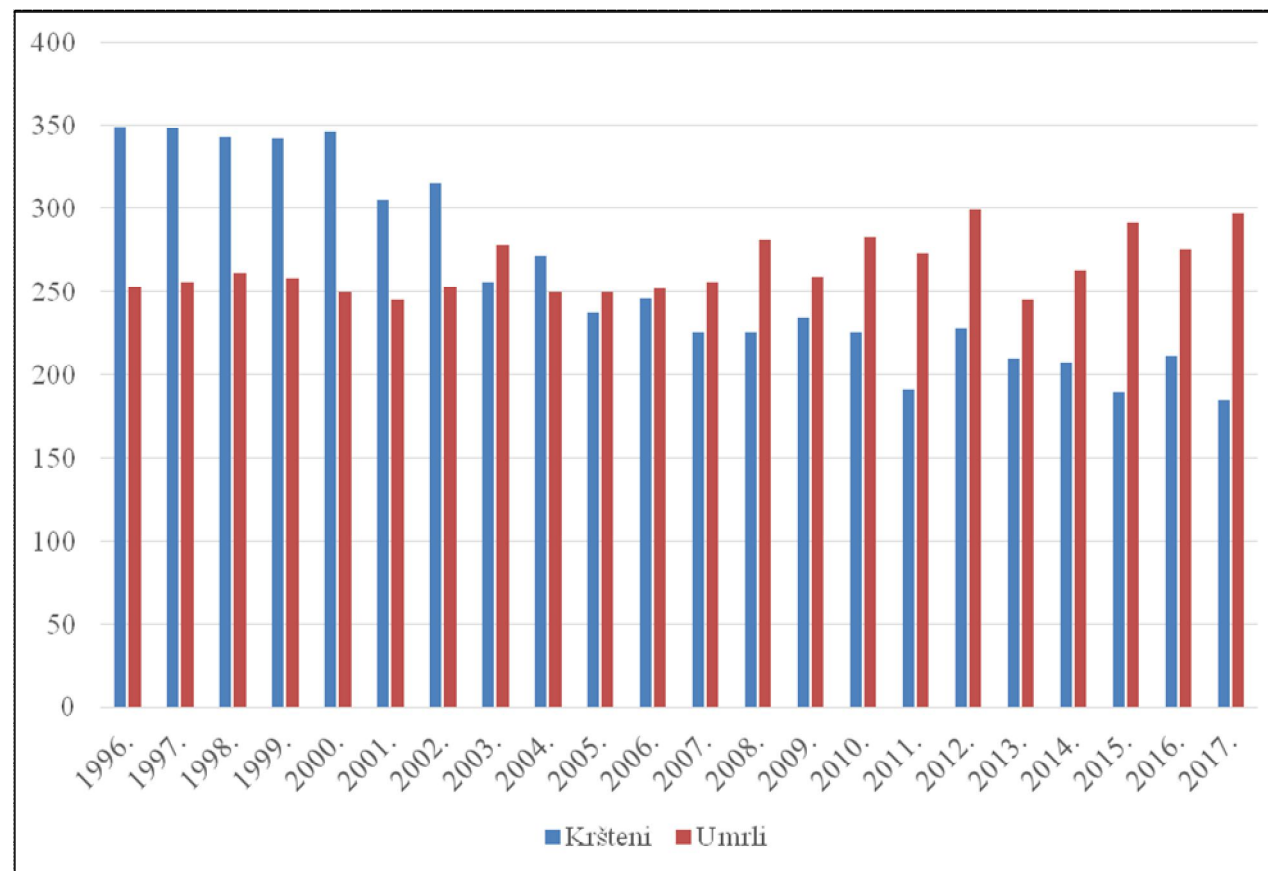
Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Broj vjernika u Trebinjskoj biskupiji (procjena)

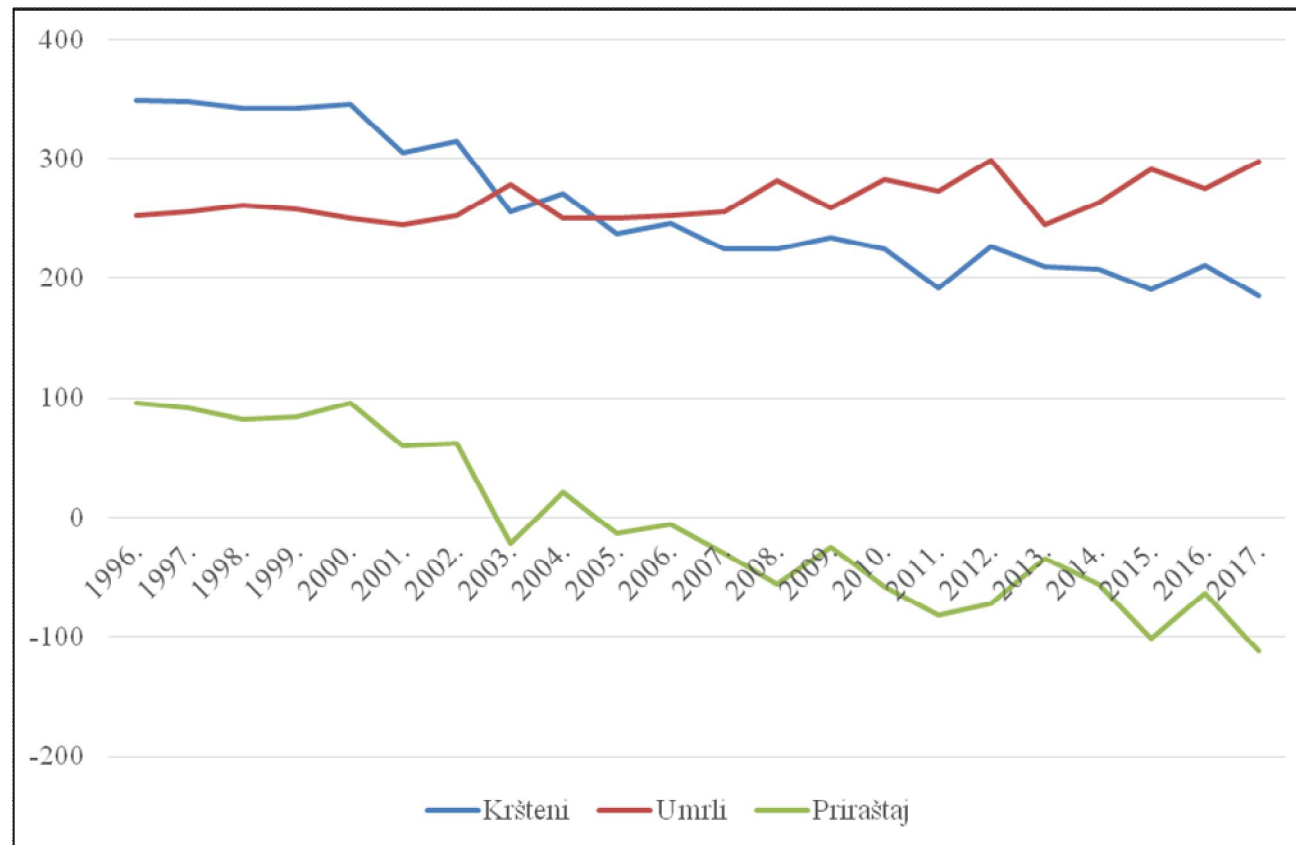
Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Krštenja i sprovodi u Trebinjskoj biskupiji

Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Trebinjska biskupija: prirodni priraštaj

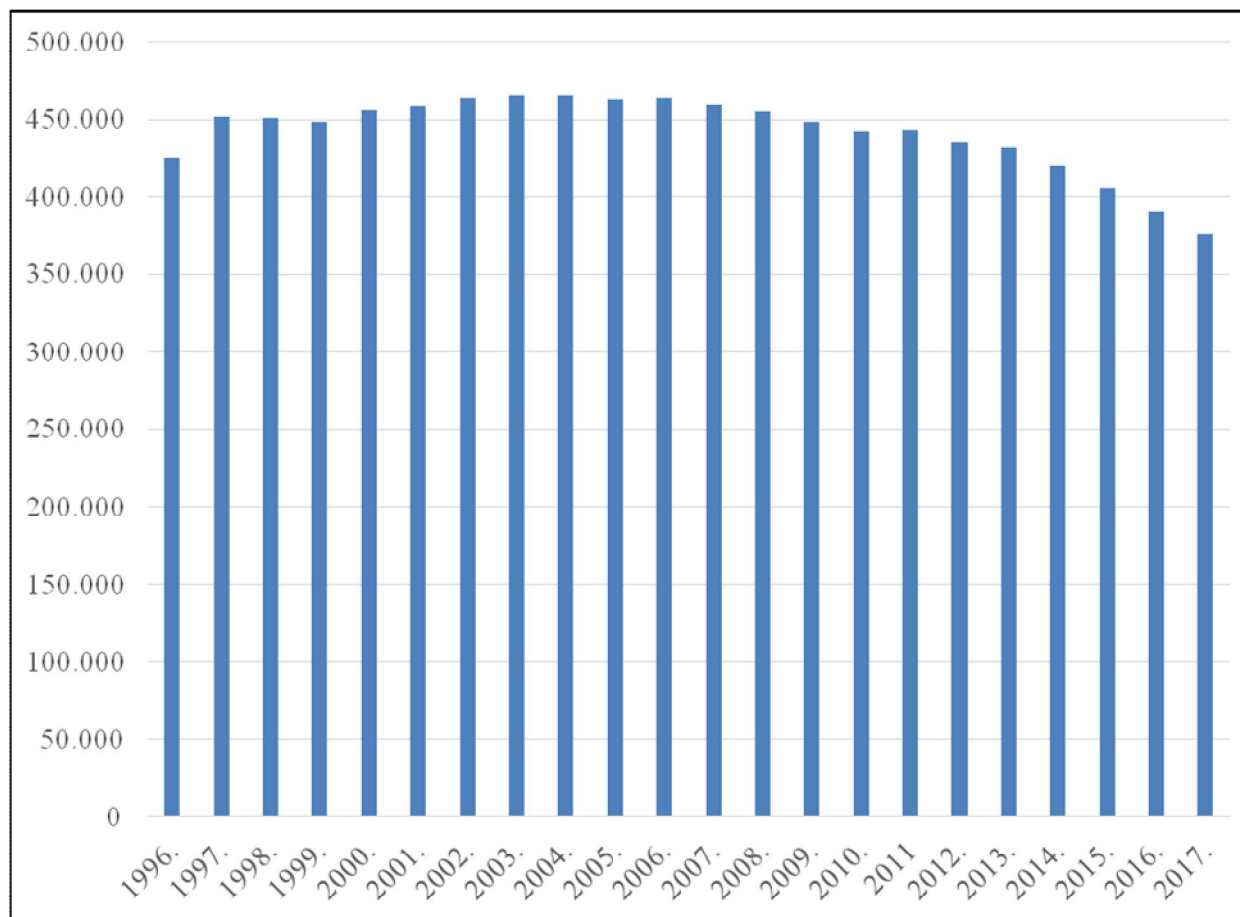
Izvor: Biskupski ordinarijat, Mostar.

Katolici u cijeloj BiH: statističko stanje 1996.-2017.

	Kršteni	Umrli	Priraštaj	Vjernika
1996.	6739	5272	1467	424.915
1997.	7127	5841	1286	451.385
1998.	6779	5956	823	451.208
1999.	6736	5892	844	448.186
2000.	6409	5831	578	456.058
2001.	5734	5655	79	458.110
2002.	5543	5565	-22	463.687
2003.	5256	5996	-740	464.821
2004.	5184	5937	-753	464.694
2005.	5244	5896	-652	462.690
2006.	5146	5892	-746	463.131
2007.	4915	6155	-1240	459.102
2008.	4799	6214	-1415	454.921
2009.	4686	6075	-1389	448.147
2010.	4726	6136	-1410	443.013
2011.	4475	6252	-1777	443.084
2012.	4992	6420	-1428	435.562
2013.	4327	6187	-1860	432.177
2014.	4158	4819	-661	420.294
2015.	4061	6510	-2449	405.735
2016.	4057	6291	-2234	390.241
2017.	3977	6272	-2295	376.134

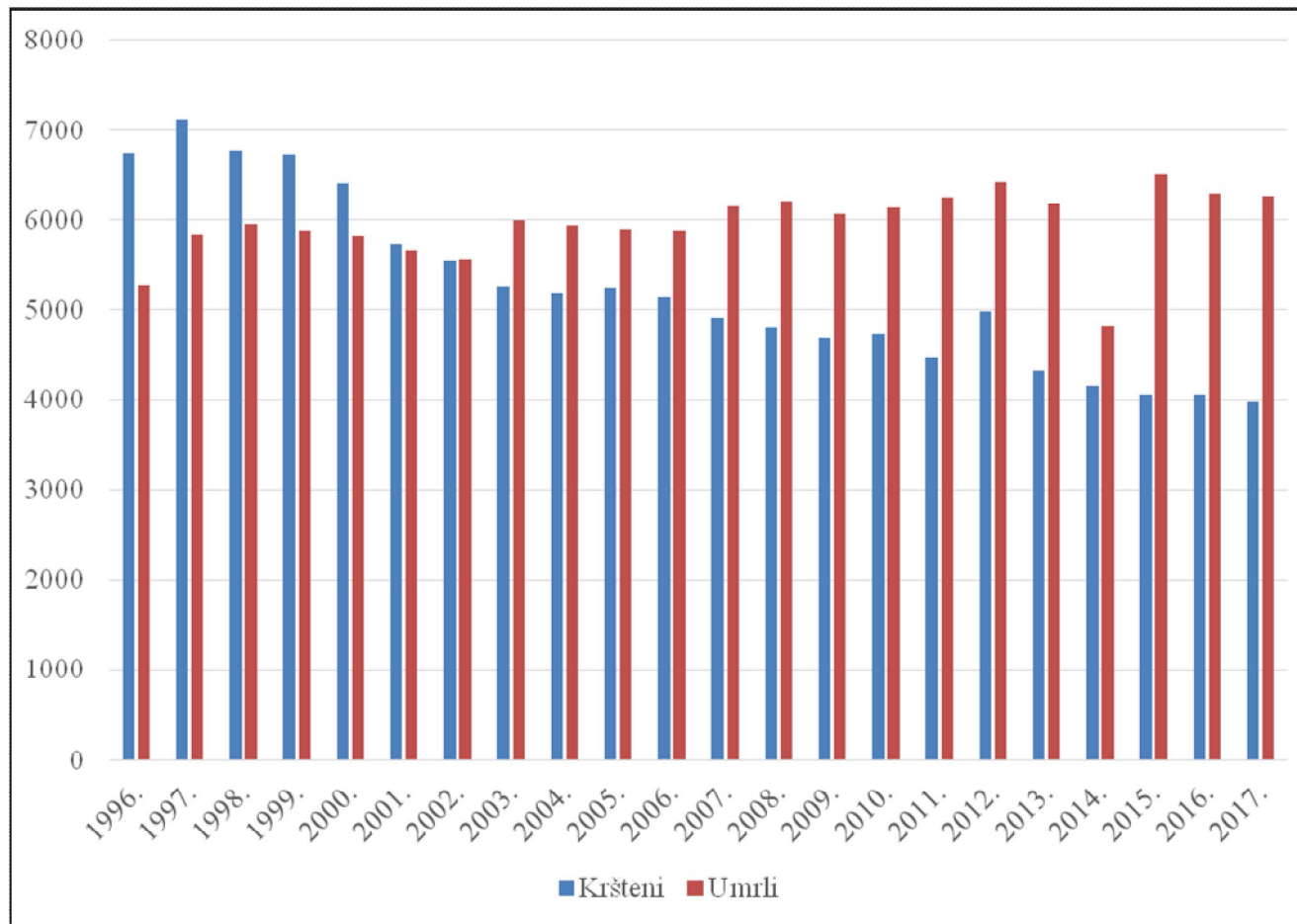
Izvor: (Nad) Biskupski ordinarijati: Sarajevo, Banja Luka i Mostar; Biskupska konferencija BiH.

Procjena broja katolika u BiH (crkveni popisi)

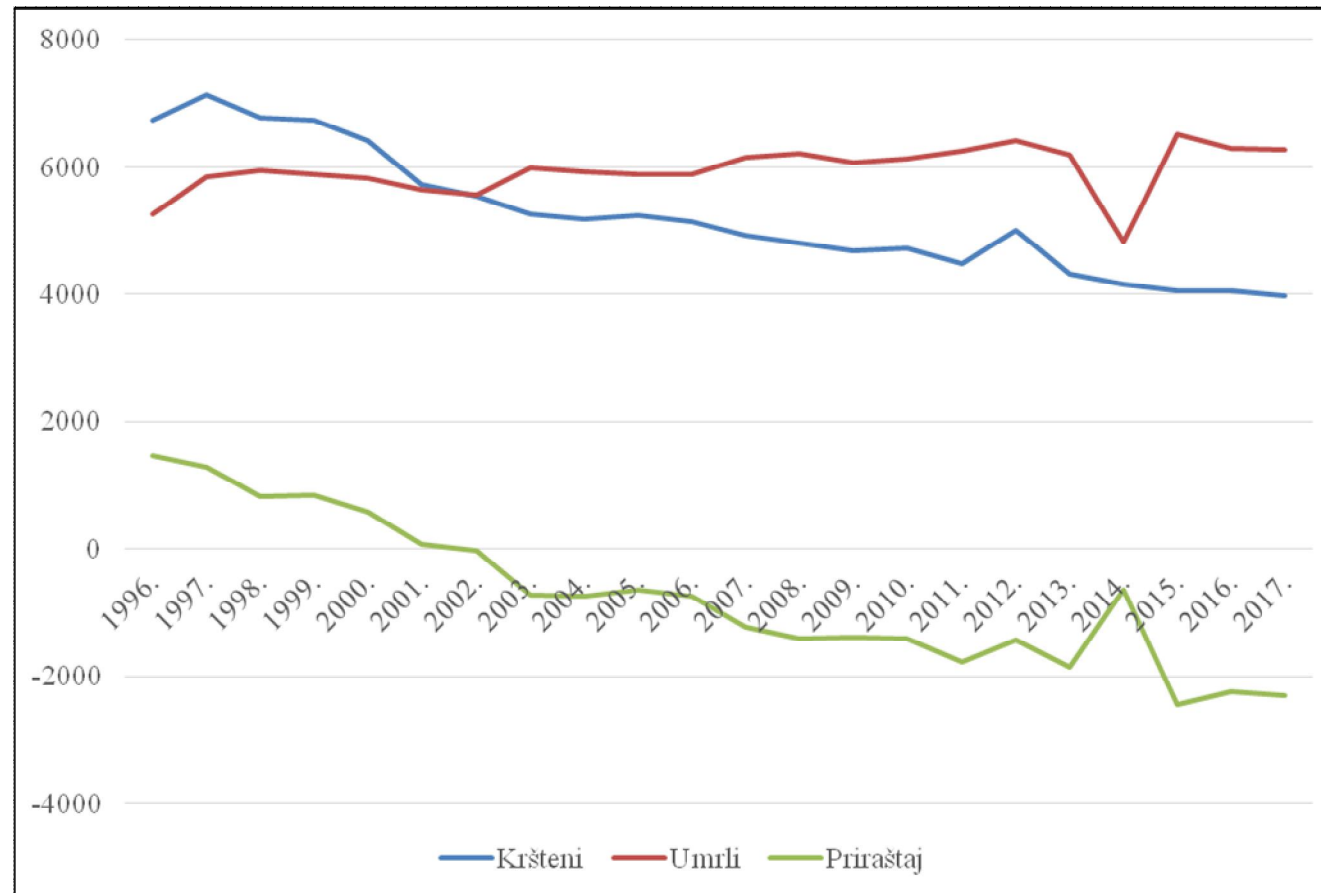
Izvor: (Nad) Biskupski ordinarijati: Sarajevo, Banja Luka i Mostar; Biskupska konferencija BiH.

Kršteni i umrli katolici u BiH

Izvor: (Nad) Biskupski ordinarijati: Sarajevo, Banja Luka i Mostar; Biskupska konferencija BiH.

Prirodni priraštaj katolika u BiH

Izvor: (Nad) Biskupski ordinarijati: Sarajevo, Banja Luka i Mostar; Biskupska konferencija BiH.

Poslijeratni maksimumi, minimumi i gubici u biskupijama i na razini BiH (crkveni izvještaji)

	Sarajevo	Banja Luka	Mostar	Trebinje	Sve biskupije
Poslijeratni maksimum	2002.	1999.	2006.	2005.	2003.
Katolika u BiH	217.921	52.711	194.298	21.253	464.821
Sadašnje stanje katolika	2017.	2017.	2017.	2017.	2017.
	154.263	30.151	173.142	18.578	376.134
Gubitak katolika u odnosu na poslijeratni maksimum	-63.658	-22.560	-21.156	-2.675	-88.687
	29%	42%	10%	12%	19%

Broj vjernika u pojedinim biskupijama u prvim godinama nakon rata polako je rastao te su one, kao što pokazuje gornja tablica, u različito vrijeme imale najviši broj vjernika i u različitim godinama on je počeo opadati.

Ukupan broj katolika u BiH rastao je, zbog povratka prognanika i iseljenika, sve do 2003. godine uključivo, kada započinje opadati, a čak je i priraštaj bio pozitivan sve do 2001.

Nakon toga, zbog negativnog priraštaja i zbog novog iseljavanja, broj vjernika u Sarajevskoj nadbiskupiji, u odnosu na njezin poslijeratni maksimum, smanjio se za 29%, u Banjolučkoj za 42%, u Mostarskoj za 10%, u Trebinjskoj za 12%, a na razini BiH za 19%.

Izvor: (Nad) Biskupski ordinarijati: Sarajevo, Banja Luka i Mostar; Biskupska konferencija BiH.

III.

Razmišljanje nad činjenicama i pogled u budućnost

Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine, koje je objavila Agencija za statistiku, u BiH je te godine popisano 3.791.622 osoba, a prema konačnim službenim rezultatima, koje je objavila ista Agencija tek 2016. godine, u času popisa u BiH je bilo 3.531.159 stanovnika.

1. Procesi katoličkoga i hrvatskoga porasta i opadanja

Prisutnost katolika i Hrvata u BiH, izražena u *apsolutnim brojevima*, prema suvremenim popisima stanovništva (prvi 1879.), bila je u porastu sve do 1971. godine, otkada je u opadanju. Međutim, porast broja drugih, istovremeno, bio je mnogo brži i veći, pa je prisutnost katolika, izražena u *relativnim brojevima (postocima)*, prema službenim rezultatima svih popisa stanovništva, u neprekidnom opadanju još od 1931. godine. Naime, Hrvati su 1971. godine (popis prema narodnoj pripadnosti) doživjeli svoj novovjeki apsolutni maksimum (772.491), a godine 1931. (popis prema vjerskoj pripadnosti) su doživjeli relativni maksimum od 24,01%, da bi godine 1991. (popis prema etničkoj pripadnosti) pali na 17,4%. Tako je ponovno uspostavljen stari povijesni *proces* smanjivanja hrvatske i katoličke prisutnosti u BiH.

Nakon što je u posljednjem ratu (1991.-1995.) stradalo, prognano i raseljeno vrlo mnogo ljudi, službeni rezultati posljednjega popisa stanovništva (2013.), koji su objavljeni 2016. godine, kažu da je u BiH 544.780 (15,43%) Hrvata, 1.086.733 Srba (30,78%) te 1.769.592 Bošnjaka (50,1%).

Prema istom popisu, u BiH je 1.790.454 muslimana, 536.333 katolika, 1.085.760 pravoslavaca, 10.816 agnostika, 27.853 ateista, nisu se izjasnili 32.700, ostalih 40.655 te nepoznate vjerske pripadnosti 6.588.

Međutim, *broj katolika*, koji je rezultat istoga popisa stanovništva (536.333), dosta je veći od broja katolika, kojim raspolažu nadležne ustanove Katoličke Crkve. Naime, prema izvještajima biskupskih ordinarijata, koji su prikupljeni od svih župnih ureda na području pojedinih biskupija, procjenjuje se da je u BiH bilo prisutno *376.134 katolika na kraju 2017. godine*, što bi bilo za 14.107 manje negoli prethodne 2016. godine.

Kada se, prema crkvenim procjenama, govorilo o broju prisutnih *Hrvata u BiH*, obično se smatralo da bi na pretpostavljeni broj katolika, koji su uglavnom svi Hrvati, trebalo dodati još najmanje oko 10% Hrvata, koji, ili nisu katolici, ili jesu katolici, ali nisu u kontaktu sa župnim uredima. Zato se smatralo, da bi broj Hrvata mogao iznositi oko 15% od ukupnoga stanovništva.

Lako je uočiti da se službeni rezultati iz 2013. godine i crkvene procjene slažu, da je oko 15% Hrvata u sveukupnom stanovništvu BiH, ali i da se razilaze kada taj postotak izražavaju u apsolutnom broju. Stoga ostaje otvoreno pitanje: Tko je bliže istini: procjene župnikâ o ukupnom broju katolika i Hrvata, u kojima se može prevariti, ili rezultati službenoga popisa, za koje neki kažu, da su manipulirani i „napumpani” i da se najviše zbog toga čekalo čak tri godine na njihovo objavljivanje? No, budući da Hrvati u velikoj većini žive u manjim gradovima i seoskim sredinama, gdje župnici dobro poznaju vjernike, njihovi izvještaji su vjerojatno bliži istini o stvarno prisutnim katolicima.

2. Problem negativnoga priraštaja i novog iseljavanja katolika (Hrvata)

Prema zbirnim podacima Biskupskih ordinarijata, *prirodni priraštaj katolika* u BiH 1996. godine bio je pozitivan za 1467. On se poslije toga svake godine smanjivao, ali je bio pozitivan sve do 2001. godine. Međutim, od 2002. godine do danas katolici u kontinuitetu imaju negativan priraštaj. Dapače, on se stalno produbljuje tako da je prirodni priraštaj katolika 2017. godine bio je čak -2295. Taj rezultat je zbroj odnosa broja krštenja i sprovoda u pojedinim biskupijama za 2017. godinu: Banja Luka -321, Sarajevo -1872, Trebinje -112 i Mostar +10. A samo usporedbe radi, 1996. godine Banja Luka je s prirodnim priraštajem bila na samo -4, Sarajevo na pozitivnih +247, Trebinje na +96 a Mostar na čak +1128.

Novo *iseljavanje* je drugi veliki problem katolika. Prema crkvenim podacima, katolici su, nakon preživljene ratne tragedije i početnoga laganog povratka poslije rata, najbrojniji bili 2003. godine, kada ih je bilo 464.821. Otada njihov ukupan broj stalno opada, a posljednjih godina taj pad se ubrzava te je narastao na oko 14.000 godišnje. Prema istim crkvenim izvorima, na kraju 2017. godine katolika je 376.687, što je u razdoblju od petnaest godina, od 2003. do 2017., gubitak od 88.687, odnosno oko 19%. U tom općem gubitku vlastiti negativan priraštaj sudjeluje s 21.049, što znači, da je iz BiH u tom razdoblju, prema crkvenim procjenama, iselilo 67.638 katolika. A budući da se odseljavaju uglavnom mlađe osobe, dok su u fertilnim godinama, to već sada ima velike posljedice na prosječnu dob preostalih vjernika, a za budućnost najavljuje opasne posljedice glede nataliteta.

Nakon posljednjega rata biskupija Banja Luka imala je najviše vjernika godine 1999., Sarajevo 2002., Mostar 2006., a Trebinje 2005. U odnosu na te njihove pojedinačne poslijeratne maksimume, demografski gubici, nastali nakon toga, u našim biskupijama su postali novi opasan proces. Tako je, novim iseljavanjem i negativnim priraštajem, Banjolučka biskupija ostala bez 42% vjernika (-22.560), Sarajevska bez 29% (-63.658), Mostarska bez 10% (-21.156), a Trebinjska bez 12% (-2.675), od onih koji su bili na njezinu području prije dvadesetak godina.

U tom procesu iseljavanja, osim gubitka velikoga broja vjernika, posebnu težinu predstavlja odlazak intelektualaca i stručnjaka što, uz demografski gubitak, predstavlja duhovno osiromašenje naroda. Naime, da bi se nadoknadilo jednoga dobro školovanoga stručnjaka potrebno čak oko 25 godina.

3. Sadašnje demografsko stagniranje posljedica mnogih razloga

Nakon što je broj Hrvata i katolika u BiH krajem 20. stoljeća skoro je prepolovljen zbog ratnih progona, raseljavanja i iseljavanja, *demografski pad katolika i Hrvata* u BiH u razdoblju poslije toga rata posljedica je istovremenoga djelovanja više uzroka.

Među njima najvažnija su: neuspjeh povratak prognanika i raseljenih; vrlo negativan prirodni priraštaj; novo iseljavanje; visoka stopa nezaposlenosti koja potiče iseljavanje u potrazi za poslom; novo iseljavanje kao posljedica planova razvijenih zemalja da nadoknade vlastite demografske gubitke i dobiju radnu snagu; nedovoljna društvena i materijalna podrška ženama koje žele rađati; sve veća kriza bračnoga morala i sekularizacija; kriza svijesti kod vjernika o vrijednosti života i roditeljskoj suradnji s Bogom stvoriteljem; odlazak mladih i visoka prosječna dob stanovnika kao razlog neplodnosti; porast broja osoba koje se ravnaju prema načelu: *Ubi bene, ibi patria*, te ponekada ostavljaju siguran posao i odlaze u potrazi za još boljim materijalnim uvjetima.

Uza sve to, postoje i drugi brojni razlozi, koji kod Hrvata pojačavaju gubitak volje za buduću u BiH, i potiču ih na odlazak, a tiču se njihova ustavnopravnoga položaja. (Usp. Zvonko Miljko, *Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine*, Zagreb 2006.; Mato Tadić, *Ustavni položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini od Washingtonskog sporazuma do danas*, Mostar 2013.; Mato Tadić, *Ustavnojopravi položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini*, Mostar 2016.)

Mnoge frustrira nepravedna unutrašnja podjela BiH na dva entiteta, čija je upravna struktura u oba slučaja na štetu Hrvata, zatim neriješeno nacionalno pitanje te činjenica, da biračku volju pojedinca i naroda obezvrjeđuje izborni zakon. Taj zakon Hrvatima ni na jednoj razini, gdje su u manjini, ne osigurava mogućnost, da sami sebi izaberu predstavnike. Time, na etičkoj razini, legitimitet kao kriterij društvenoga zastupanja biva često spriječen i ne-etičnost legalizirana, a na psihološkoj razini pojedini birač i narod frustrirani. To jest, budući da drugi nerijetko odlučuju tko će im biti predstavnik, brojni Hrvati se osjećaju poniženi, jer su tretirani kao da su učenici u školi za djecu s posebnim potrebama. Ta pojava ima za negativnu posljedicu i to, da se u nedogled odgađa unutarhrvatska demokratizacija i zdravi pluralizam, jer postoji potreba za zbijanjem redova. Uz to, majorizacija i opstrukcija, pa i lažan samoproглаšeni hrvatski identitet pojedinaca u državnoj upravi i diplomaciji, često se primjenjuju na štetu dostojanstva i prava Hrvata, posebice kod donošenja važnih odluka i preuzimanja nekih služba. A bilo bi vrlo korisno kad bi netko stručan pod ovim vidom obradio posebice područje investicija i personalne politike.

Pitanje entitetskih vlada u Federaciji BiH i Republici Srpskoj poseban je problem, jer je u njih strukturalno ugrađena mogućnost preglasavanja i diskriminacije manjine. Naime, voljom tadašnjega visokog predstavnika, amandmanski je u ustave oba entiteta intervenirano 2002. godine, te je otada ustavna obveza, da se njihove vlade sastoje od predsjednika i 16 ministara.

U skladu s odlukom visokoga predstavnika iz 2002. godine, u vladi RS je „osam ministara iz reda srpskog, pet iz reda bošnjačkog i tri iz reda hrvatskoga naroda. Jednog ministra iz reda Ostalih može imenovati predsjednik Vlade iz kvote najbrojnijeg konstitutivnog naroda.” (čl 92). A u Federaciji BiH vlada ima „osam ministara iz reda bošnjačkog, pet ministara iz reda hrvatskog i tri ministra iz reda srpskog naroda. Jednog ministra iz reda ostalih može imenovati premijer/predsjednik Vlade iz kvote najbrojnijeg konstitutivnog naroda” (IV B čl. 4).

Primjenjujući spomenute ustavne propise, u oba entiteta vlade mogu, apsolutnom većinom glasova, *lege artis*, donositi odluke protiv hrvatskih interesa, a da glasovi hrvatskih ministara to ne mogu spriječiti. Dapače, ako se većinskoj grupi ministara pridruži i „ostali” ministar, početnih osam ministara u oba entiteta može odlučivati čak protiv zajedničke volje svih „drugih” i „trećih” ministara zajedno. Na ovaj način cijela BiH je, također na razini političke i upravne moći te stvarne vlasti, koju utjelovljuju ove dvije vlade, podijeljena u dva dijela: većinski srpski i većinski bošnjački, kao što je učinjeno s teritorijem u Daytonu.

U postojećem stanju stvari, samo Hrvati traže izmjene izbornoga zakona i garanciju legitimnoga predstavljanja, dok ni Srbi ni Bošnjaci ne pokazuju zanimanje za to a, pravno i realno gledajući, bez njihovih glasova u redovitoj proceduri nije moguće promijeniti zakon. Dapače, u sadašnjem stanju, odgovara im da sve ostane kao do sada, dok sadašnji visoki predstavnik najavljuje, da neće koristiti svoje ovlasti i nametati reforme, što bi inače bila druga mogućnost promjene toga zakona.

4. Pogled u budućnost

U traženju mogućega rješenja ovoga složenog problema katolika i Hrvata u BiH moralo bi se voditi računa o mnogo elemenata. Od sudbinske važnosti je stavljanje snažnoga naglaska na *brigu za one koji su ovdje*, zaustavljanje njihova iseljavanja i podizanje nataliteta. Prije svega, zato što povratak raseljenih i prognanih sve više izgleda, nažalost, pitanje prošlosti. Ne smije ga se nikada zaboraviti ali, i tamo gdje bi mogao, povratak se ne događa, dok na drugim stranama na razne načine biva opstruiran. U protivnom, gore navedeni osnovni razlozi – posljedice rata, neuspjeh povratka, denatalitet, novo iseljavanje – posebice ako djeluju istovremeno, kao u ovom slučaju, užasno su razorni.

Zaustavljanje *procesa* novog iseljavanja od sudbinske je važnosti, jer samo ono je u posljednjih petnaestak godina odnijelo 67.638 katolika, koji su ovdje bili nakon rata. To odlaženje je velikim dijelom posljedica nastojanja zapadnih zemalja, koje planski djeluju kao snažan „usisivač”. Tako se, prema nekim procjenama, samo ilustracije radi, od pada komunističkih režima iz istočne Europe na zapad preselilo čak oko 23 milijun ljudi, a iz Hrvatske samo tijekom 2017. godine oko 80.000.

Jednako važno je *stvaranje ozračja sigurnosti* svake vrste u BiH, kako za pojedince tako za sve etničke i vjerske zajednice, te izgradnja međusobnoga povjerenja i društvene sloge. U okviru toga, posebice bi bilo korisno podizanje političke i pravne sigurnosti cijeloga društva, dijaloga i sloge, i postizanje ustavno pravne jednakosti svih, koja će pogodovati *gospodarskom razvitku*, bez kojega je gotovo nemoguće zaustaviti iseljavanje, a ni podići natalitet.

Od presudne bi koristi bilo da se donese *državni plan demografske obnove* i osnuje posebno Ministarstvo za njezinu provedbu.

U stanju, u kakvu se nalaze, u svom budućem političkom i gospodarskom organiziranju Hrvati iz BiH morali bi također *ubrzano učiti npr. od židovskog iskustva* i modela organizirane solidarnosti, provjerenog i dokazanoga na raznim stranama po svijetu u obrani interesa svoga naroda, posebice u krajevima gdje pripadnici toga naroda žive u stanju društvene manjine.

Neprekidno treba tražiti pravedan teritorijalni i upravni preustroj cijele države. Ta promjena daytonskoga teritorijalnog ustroja trebala bi ići u pravcu *kon/federalne reorganizacije cijele BiH* na način, kako je to nekada davno učinjeno u Švicarskoj (ili Belgiji). Naime tada se, upravo zbog vrlo sličnih problema i radi njihova rješavanja, pri organizaciji Švicarske poštovalo i istovremeno primijenilo više kriterija: narodni, jezični, teritorijalni, vjerski, gospodarski, povijesni, koji su i danas na snazi i čak se povremeno nadograđuju. Sve u službi konkretnoga čovjeka, naroda, njihovih potreba i identiteta, jer su tamošnji ljudi svjesni, da ni jedan oblik državnog ustroja ne može biti skup, ako je u službi pravde, pravednoga mira, društvene sloge, ljudskih prava i dostojanstva pojedinaca i naroda.

Uza sve to, u BiH može biti trajnoga mira samo ako se, uz poštovanje i primjenu *kriterija ravnoteže pravde*, ugradi i *mehanizam ravnoteže straha*. Jer ovdje, nažalost, drugomu i drukčijemu se obično ne garantira nešto zato što ima pravo na to, nego zato što se je primorano, da se poštuje prava drugoga.

Na lokalnoj razini Hrvati stalno trebaju osnaživati i njegovati svoje *ustanove nacionalne kulture i znanosti*: sveučilište, škole, jezik, kulturna društva, akademiju znanosti, kazalište, medije, stvoriti banku podataka itd.

Od velike koristi bili bi također: *definiranje osnovnih interesa naroda* koje će svi promovirati i zastupati; demokratizacija političkoga djelovanja stranaka kroz čuvanje zajedništva naroda; jačanje kredibiliteta Crkve kroz utvrđivanje njezina unutrašnjega jedinstva; a na široj razini održavanje dobrih veza s Hrvatskom i svjetskim centrima moći.

Brojna su *neriješena pitanja na području odnosa državnih vlasti prema Katoličkoj Crkvi*, među kojima su dušobrižništvo u zdravstvu, pastoralno djelovanje u redarstvenim službama i zatvorima, pitanje neradnih dana za vrijeme vjerskih blagdana, osiguranje crkvenih osoba, zakon o restituciji nacionalizirane imovine, nadoknada za korištenje oduzete imovine, nejasna porezna politika glede neprofitnoga djelovanja crkvenih pravnih osoba, način financiranja školskih i dobrotvornih crkvenih ustanova, pitanje djelovanja karitativnih ustanova, pravna nesigurnost dobara danih Crkvi samo na korištenje, osporavanje građevinskih dozvola za crkvene objekte itd.

Radi rješavanja takvih problema, za Katoličku Crkvu bi bila vrlo važna provedba Temelnog *ugovora sa Svetom Stolicom*, koji je potpisan još 2006. godine, kao i onoga u vezi Vojnog ordinarijata iz 2010. godine, ali do danas

državna vlast nije provela ništa od onoga što je potpisala u tim ugovorima, niti u ovom času ima naznaka da to namjerava učiniti. I možda upravo primjer ignoriranja i neprovođenja tih dvaju međunarodnih ugovora ponajbolje oslikava kakav je stvarni odnos vlasti prema katolicima i njihovoj Crkvi.

Za kraj

Sve nabrojano predstavlja osnovne elemente društvene pravde. Međutim, iako izgleda da je, na areopagu današnje svjetske moći, pravda u BiH „nepoznati Bog”, kao svjedoci Evanđelja ipak moramo ju propovijedati! To ćemo činiti, po zagovoru svetoga Pavla, kojemu Bog u teškoj kušnji poručuje: „Ne boj se, nego govori i ne daj se ušutkati!” (Dj 18,9).

U svom govoru i djelovanju, kao službenici Crkve, svećenici će stalno imati na umu, da su samo duhovni pastiri Božjega naroda, a ne njegovi politički predstavnici, i da je Crkva zajednica spasenja, a ne sindikalna organizacija. Crkva je svećenika ovlastila za takvo djelovanje u njezino ime i taj legitimitet ima, a narod ga nije birao da tumači njegovu političku volju i taj legitimitet nema. Jednostavna je istina: Snaga Crkve je samo u Božjoj Riječi, velikim načelima Evanđelja, koje propovijeda! Sve drugo nije Božji govor, nego samo obična ljudska riječ. U skladu s tim svojim poslanjem Crkva mora usklađivati svoje ponašanje jer, kako je pisao sveti Jeronim, u mjeri u kojoj Crkva raste u svjetovnoj moći i bogatstvu, slabi u svetosti i kreposti.

U konkretnoj primjeni Evanđelja, nauk je Crkve da je jedini njezin izvorni put „briga i odgovornost za čovjeka, kojega joj je povjerio sam Krist, (...) Riječ je o svakom čovjeku, jer svakoga obuhvaća otajstvo otkupljenja i sa svakim se Krist tim otajstvom zauvijek sjedinio” (Ivan Pavao II., Centesimus annus, 53). Isto tako, svi trebaju znati, da se Crkva ne podudara niti poistovjećuje ni s kojom državom, ni s kojom strankom niti se veže uz bilo koji politički sustav. Crkva je znak i ujedno čuvar transcendentnosti ljudske osobe i poslana je propovijedati Nadu Evanđelja svakom čovjeku, ali također svakoj političkoj zajednici, vlasti, stranci i sustavu (usp. GS 76).